

створені умови нетерпимості до будь-яких порушень вимог закону, то в такому оточенні перевиховання порушника є можливим. І навпаки, в колективах, де байдуже ставляться до цього, порушники часто допускають повторні проступки, а іноді й злочини.

Таким чином, необхідність усебічної характеристики особи правопорушника

при призначенні адміністративного стягнення є важливим засобом оптимізації самої системи індивідуалізації стягнення, а також актуальним напрямком сучасних теоретико-прикладних досліджень, подальша розробка яких відповідатиме світовим стандартам, що регламентують порядок додержання прав і свобод людини та громадянина.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

2. Скворцов С. М. Принципы наложения административных взысканий в деятельности ОВД : учеб. пособ. / Скворцов С. М. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1984. – С. 18–49.

Надійшла до редколегії 23.04.2009

Анотації

У статті визначаються основні напрямки дослідження особи правопорушника при призначенні адміністративного стягнення. Доводиться, що необхідність усебічної характеристики особи правопорушника сприятиме більш повному досягненню мети стягнення.

В статье определяются основные направления исследования личности правонарушителя при назначении административного взыскания. Аргументировано, что необходимость всесторонней характеристики личности правонарушителя будет способствовать более полному достижению цели наказания.

The main research directions of lawbreaker personality for infliction of administrative punishment are given. It is proved that comprehensive characteristic of lawbreaker personality can contribute to more qualitative achievement the purpose of punishment.

УДК [342.951:334.7](477)

І. М. РИЖЕНКО,

викладач кафедри цивільного та екологічного права

Херсонський юридичний інститут

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ

Реалізація конституційно закріпленого права на підприємницьку діяльність в Україні може бути здійснено не інакше як за допомогою систем правових та організаційних способів їх захисту.

Застосування засобів захисту, їх самостійне існування як окремої категорії становить значний інтерес для науковців.

Питання визначення поняття та характеристики адміністративно-правового за-

хисту та охорони досліджували провідні вітчизняні вчені, зокрема, і в галузі адміністративного права. Вагомий внесок у розробку даної проблеми зробили В. Авер'янов, І. Бородін, А. Васильєв, В. Галунько, А. Комзюк, А. Сергеев та ін.

Оскільки способи захисту, по суті, є дієвим важелем у вирішенні багатьох проблем, що виникають, у першу чергу, між органами державної влади та підприємця-

ми, вони відіграють роль своєрідного півника у лабіринті вирішень численних проблем, пов'язаних із запобіганням неминучим конфліктам при здійсненні реєстрації підприємця, видачі дозволів, проведенні перевірок тощо. Таким чином, розкриття проблеми поняття адміністративно-правових способів захисту прав підприємців має як теоретичне, так і практичне значення.

Мета статті полягає у розкритті сутності та співвідношення понять «адміністративно-правова охорона прав підприємців» і «адміністративно-правовий захист прав підприємця».

Складність наукового тлумачення терміна «правовий захист прав підприємців» зумовлюється його багатогранністю, різнохарактерністю та багатоаспектністю. Однак чіткого розмежування обсягу та змісту цих понять немає.

Результатом наукового невирішення понятійно-категоріальної проблеми, що розглядається, є недосконалість чинного законодавства про підприємництво. Плутанина у змісті таких категорій, як правовий захист прав підприємців, заходи захисту, юридичні гарантії, соціально-правовий захист, правова охорона прав підприємців, невизначеність у змісті й обсязі цих понять зумовлюють їх невизначеність у нормативно-правових актах, покликаних регулювати відносини у сфері підприємництва та тісно пов'язані з ними відносини. Без усвідомлення того, що є і з чого складаються будь-які заходи чи засоби, не можна їх ефективно застосовувати.

Так, наприклад, у ст. 42 Конституції України зазначено, що держава гарантує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, захищає права споживачів. Крім того, проаналізувавши Господарський кодекс, Цивільний кодекс, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [1], слід указати на фрагментарність і випадковість використання зазначених категорій.

З огляду на викладене, перш за все необхідно здійснити теоретичний аналіз юридичних категорій: «охорона прав»,

«захист прав», «правовий захист особи».

Звернімося до загального значення слова «захист». Так, згідно із Новим тлумачним словником української мови, «захист» означає охорону, заступництво, підтримку [2, с. 110]. У Словнику української мови зазначається, що захист – це заступництво, охорона, підтримка. Захищати – обороняти, охороняти будь-кого, будь-що від нападу, замаху, удару ворожих, небезпечних та інших дій [3, с. 379]. Тлумачний словник російської мови визначає захист як будь-яку річ, предмет, що приховує, охороняє когось або щось [4, с. 276].

У науковій літературі теж немає однозначного підходу до визначення цих понять.

А. Сергеев зазначає, що нарівні з широким поняттям охорони в науці та законодавстві використовується поняття охорони у вузькому розумінні. У даному випадку воно охоплює лише ті передбачені законом заходи, що спрямовані на відновлення або визнання цивільних прав і захист інтересів при їх порушенні або оспорюванні. З метою запобігання термінологічній плутанині охорону у вузькому значенні прийнято називати захистом цивільних прав [5, с. 266].

Б. Тихонов розглядає охорону та захист прав як специфічні способи впливу права на суспільні відносини. Він вважає, що, виходячи з аналізу специфіки засобів та методів, які застосовуються у процесі здійснення охорони та захисту, термін «охорона» було б доцільно відносити лише до заходів, що застосовуються до порушення права, а термін «захист» застосовувати після правопорушення для відновлення порушеного права. На його думку, для захисту, на відміну від охорони, основним залишається метод примусу [6, с. 11, 12, 14].

Підтримує Б. Тихонова і Г. Ареф'єв, який зазначає, що поняття охорони та захисту дійсно не можна сплутувати. Він також вважає, що охорона та захист відрізняються сутністю, змістом, структурою та формою їх здійснення [7, с. 70]. Поділяє таку точку зору й О. Іванов. На його думку, охорона полягає в установленні

різних видів відповідальності за порушення різних цивільних прав. Однак учений наголошує, що способи охорони цивільних прав – це все ж заходи попереджувального, профілактичного характеру. Вони безсилі допомогти, коли порушення прав уже відбулося. Щоб надати правомочному суб'єкту можливість, незважаючи на порушення права, користуватися тим соціальним благом (об'єктом порушеного права) або хоча б аналогічним, рівним, еквівалентним благом, необхідно застосувати спеціальні державні заходи – заходи захисту права [8, с. 43].

Заслугує на увагу й думка В. Галуцька, який зазначає, що проблему сутності розмежування понять адміністративно-правової охорони та захисту права власності характеризують такі ознаки: адміністративно-правова охорона – більш широке поняття порівняно з правовим захистом; адміністративно-правовий захист – це відновлення порушеного права, а адміністративно-правова охорона направлена перш за все на запобігання правопорушенням у сфері власності, забезпечення майна та відновлення й усунення перешкод при його здійсненні засобами адміністративного права [9, с. 169].

З. Ромовська звертає увагу на взаємозумовленість категорій правового захисту та правової охорони, але не визнає їх totoжності. Правова охорона, на її думку, включає в себе систему різних юридичних заходів із метою вберегти право від можливого порушення. Отже, можливість захисту суб'єктивного права і конкретне здійснення захисту є одним із засобів правової охорони. Суть правового захисту полягає в тому, що він є реалізацією обраного правозастосовним органом заходу державного примусу. Своїм конкретним застосуванням примусові заходи припиняють порушення суб'єктивного права, забезпечують необхідні умови для його здійснення, поновлюють порушене право або тим чи іншим способом усувають наслідки його порушення [10]. Така точка зору знайшла підтримку в юридичній літературі, зокрема, такої позиції дотриму-

ються Г. Ареф'єв, Р. Шишка та ін.

Як зазначає Ю. Кравченко, «правовий захист – це діяльність держави в особі її органів представницької, виконавчої та судової влади, організацій, установ та посадових осіб по забезпеченню процесу реалізації особою своїх прав на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами» [11, с. 13].

Аналіз зазначених думок провідних вчених щодо співвідношення понять «захист прав» та «охорона прав» говорить про багатогранність та неоднозначність розуміння змісту цих понять. Тому підведемо підсумок через узагальнення поглядів. Умовно думки вчених щодо визначення понять «захист прав» та «охорона прав» можна поділити на три блоки.

Представники першого блоку вважають, що «захист» – це «охорона» у вузькому значенні слова, тобто фактично *ототожнюють ці два поняття*. Цієї точки зору дотримується, наприклад, А. Сергєєв [5, с. 266].

«Захист – це складова поняття охорони», – стверджують представники другого блоку і пропонують термін «охорона» вживати до порушення права, а термін «захист» застосовувати після правопорушення, для відновлення порушеного права. Учені наголошують, що способи охорони – це заходи попереджувального, профілактичного характеру, а визначальною ознакою для використання захисту є метод примусу, що має вже відновлювальний характер. Таким чином, охорона розглядається як більш широке поняття порівняно з правовим захистом, як його складова. Зазначений підхід підтримують, зокрема, Б. Тихонов, Г. Ареф'єв, О. Іванов, В. Галуцько та ін. [6; 7; 8; 9].

Згідно із третьою думкою, «правова охорона» і «правовий захист» – це самостійні інститути, які мають лише частковий збіг. До представників третього блоку можна віднести, наприклад, З. Ромовську [10] та Н. Константинову [12, с. 46].

На наш погляд, найбільш слушною є точка зору щодо розмежування юридичних категорій «захист прав» та «охорона прав»

учених із другого блоку. Ми підтримуємо їх розуміння зазначених понять та вважаємо, що воно є придатним для нашого дослідження як найбільш загальна теорія, що потребує подальшого розвитку та наповнення новими якісними складниками.

Таким чином, у сфері захисту прав підприємців необхідно провести порівняльний аналіз категорії «правовий захист» та «правова охорона» прав підприємців.

Спільні ознаки виявляються в тому, що як «правовий захист», так і «правова охорона» прав підприємців:

1) є засобами регулювання суспільних відносин в сфері підприємництва;

2) мають юридичний характер, оскільки мають правову форму закріплення;

3) мають нормативний характер та поширюються на невизначену кількість осіб;

4) установлюються державою з урахуванням особливостей її соціальної політики;

5) гарантуються державою (є елементами юридичних гарантій), оскільки забезпечуються державними, у тому числі і правовими, засобами;

6) є елементами змісту та сторонами законності, що забезпечуються реалізацією правових приписів;

7) мають на меті досягнення правопорядку як суспільного порядку, врегульованого правом.

Щодо розмежування цих понять необхідно відзначити, що:

1. Порівнюючи поняття «правова охорона» та «правовий захист» прав підприємців, можна зауважити, що «охорона прав» поряд з іншими заходами включає і заходи правового захисту, а останній не охоплює ту частину охорони прав, яка регламентована нормами права та представлена у вигляді правових гарантій. Тим самим підтверджується думка про співвідношення цих понять як частини і цілого, про захист як складник поняття охорони.

2. Залежно від виду гарантій і форм їх вираження правовий захист передбачає наявність та реалізацію конкретних юридичних гарантій, наприклад, право на оскарження неправомірних дій, право на судове звернення тощо, а охорона прав

включає в себе такі основні чотири групи загальних гарантій: економічні, політичні, юридичні, психологічні. Економічні умови підприємництва полягають у тому, щоб у суспільстві функціонували багатосуб'єктні (приватні, колективні, державні, кооперативні) власники. Це сприятиме свободі підприємницької діяльності, можливості на свій страх і ризик приймати рішення про використання майна, продукції, прибутків. У зв'язку з цим шляхом створення економічних умов у нашій країні є роздержавлення і приватизація власності, демонополізація господарської діяльності. Політичні умови визначаються стабільністю і демократизацією суспільного життя в Україні. Цього можна досягти, надавши усім господарюючим суб'єктам охоронні гарантії щодо збереження їхньої власності, виключення можливостей націоналізації, експропріації. Владні структури повинні захищати всі види власності, в тому числі інтелектуальної (винаходи, новаторство, нові методи організації), а також створювати сприятливий підприємницький клімат завдяки відповідній податковій, кредитній, митній та іншій політиці. Юридичні умови полягають у створенні нормативної бази підприємництва та його правової захищеності. Психологічні умови підприємництва полягають у створенні сприятливого клімату серед населення. Крім того, подібно до розмежування понять «захист прав» та «охорона прав», гарантії правового захисту встановлюються державою та закріплюються виключно у правових нормах, а заходи охорони прав можуть бути закріплені у різних соціальних, у тому числі і правових, нормах.

3. Залежно від форм діяльності: правовий захист охоплює тільки правову форму діяльності, і право на ці дії та порядок прямо встановлені законом, і не включає в себе будь-яку іншу діяльність державних та громадських органів, що застосовується при охороні прав. Наприклад, дії Всеукраїнської Громадської організації «Спілки захисту прав суб'єктів підприємництва» [13], Ради підприємців при Кабінеті

Міністрів України [14]. Охоплення згаданих заходів громадською діяльністю поняттям «правовий захист» призвело б до необґрунтованого розширення обсягу даної категорії.

4. Порівнюючи поняття «захист прав» та «охорона прав», слід указати, що охорона прав відрізняється від захисту прав тим, що захист поширюється не тільки на випадки, коли права особи уже порушені, а охорона починає діяти з моменту прийняття того чи іншого нормативно-правового акта, в якому встановлюються гарантії прав підприємця.

Таким чином, правова охорона права на підприємницьку діяльність існує постійно і має на меті забезпечити дію цього права. Вона передбачає превенцію, тобто недопущення протиправних дій. Отже,

пропонуємо такі визначення категорій «адміністративно-правова охорона прав підприємця» та «адміністративно-правовий захист прав підприємця». *Адміністративно - правова охорона прав підприємця* – це стан правомірної реалізації права на підприємницьку діяльність, під контролем державних органів та громадських організацій з метою запобігання порушенням прав підприємця. *Адміністративно - правовий захист прав підприємця* – це закріплені на законодавчому рівні правові засоби щодо відновлення порушеного права чи усунення перешкод у можливості скористатися законодавчо встановленими юридичними гарантіями, що забезпечують реалізацію права на підприємницьку діяльність.

Література

1. Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2005. – № 6. – 240 с.
2. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / [уклад. В. В. Ярошенко, О. М. Сліпушко]. – Т. 2. – К., 1998. – 912 с.
3. Словник української мови. – Т. 3. – К., 1973. – 744 с.
4. Даль В. И. Толковый словарь русского языка : современная версия / Даль В. И. – М., 2003. – 736 с.
5. Гражданское право. Ч. 1 / [под ред А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого]. – М., 1997. – 600 с.
6. Тихонов Б. Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита : автореф. дис. / Б. Ю. Тихонов. – М., 1972.
7. Арефьев Г. П. Некоторые вопросы понятия охраны субъективных прав / Г. П. Арефьев // Проблемы защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство. – Ярославль, – 1981. – 168 с.
8. Иванов О. В. Защита гражданских прав как правовой институт и как научная проблема / О. В. Иванов // Тр. Иркутс. ун-та: сер. юрид. – Вып. 8. – Ч. 3.
9. Галуцько В. В. Охорона права власності: адміністративно-правові аспекти : моногр. / [за заг. ред. В. К. Шкарупи]. – Херсон : ХМД, 2008. – 348 с.
10. Ромовська З. В. Особисті немайнові права фізичних осіб / З. В. Ромовська // Українське право. – 1997. – № 1(6).
11. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Кравченко Ю. Ф. – Х., 1998. – 19 с.
12. Константинова Н. Поняття заходів захисту у трудовому праві / Н. Константинова // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 4.
13. Всеукраїнська Громадська організація «Спілка захисту прав суб'єктів підприємництва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zpsp.org.ua>.
14. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/>

Надійшла до редколегії 11.02.2009

Анотації

У статті на основі наукових поглядів учених-адміністративістів автор сформулював поняття «адміністративно-правова охорона прав підприємців» та «адміністративно-правовий захист прав підприємців» і розкрив їх змістовні спільні і відмінні риси.

В статье на основе научного исследования взглядов ученых-административистов автор сформулировал понятия «административно-правовая охрана прав предпринимателя» и «административно-правовая защита прав предпринимателя» и раскрыл их общие и отличительные черты.

In the article the author formulated the notion of the administrative legal protection of businessmen's rights and the administrative legal defense of businessmen and opened their meaty common and different features on the basis of scientific views of the administrative scientists.

УДК 342.9:347

Я. О. ПОНОМАРЬОВА,

викладач

Сумська філія

Харківського національного університету внутрішніх справ

ТИПОЛОГІЯ РЕЄСТРАЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ТА ЇХ ОБМЕЖЕНЬ

Постановка проблеми. Для максимального повного і глибокого виявлення закономірностей процесів юридичної діяльності необхідно вирішити проблему класифікації її форм, функцій і типів. Як правило, за основу поділу в класифікації обирають ознаки, істотні для даного предмета.

Будь-яка класифікація є цінною, якщо вона допомагає збільшити обсяг знань про досліджуваний об'єкт або зводить накопичені дані у визначену систему, яка дозволяє більш чітко відобразити його особливості. Тому у даному дослідженні теоретичні висновки, що існують у теорії права як класифікація юридичної діяльності, використовуються для аналізу юридичної діяльності органів у системі державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним підґрунтям для цієї статті стали наукові праці із загальної теорії права і держави, розробки фахівців у галузі теорії управління та адміністративного права – Н. Г. Александрова, В. М. Горшенєва, Г. В. Міцкевича,

І. С. Самоценка та ін.

Метою статті є узагальнення основних аспектів здійснення організаційної діяльності, призначеної для забезпечення чіткої та ефективної роботи державних органів у сфері реєстрації прав на нерухоме майно та їх обмежень.

Виклад основного матеріалу. Організаційна діяльність здійснюється в рамках чинного законодавства і в межах компетенції того чи іншого органу. Організаційні дії не потребують видання спеціальних юридичних актів і проводяться в порядку управлінської діяльності. Водночас як передумови, так і результат виконання організаційних дій можуть фіксуватися і юридично. Так, установи з реєстрації прав фіксують усі документи, які надходять на державну реєстрацію, у спеціальних книгах обліку, а результат діяльності вміщується до спеціальних розділів Єдиного державного реєстру прав на нерухоме майно та їх обмежень. Разом із цим, у державного органу завжди залишається сфера «вільної» діяльності, яка визначається принципом доцільності, що інколи